

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 39 (2018)

Δελτίον ΧΑΕ 39 (2018), Περίοδος Δ'. Αφιέρωμα στη μνήμη Χαράλαμπου Μπούρα

Χαράλαμπος Μπούρας, 17 Ιουλίου 1933 – 27 Ιουλίου 2016

Παναγιώτης Λ. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ (Panayotis L. VOCOTOPOULOS)

doi: [10.12681/dchae.18850](https://doi.org/10.12681/dchae.18850)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ (Panayotis L. VOCOTOPOULOS) Π. Λ. (2018). Χαράλαμπος Μπούρας, 17 Ιουλίου 1933 – 27 Ιουλίου 2016. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 39, 1–4. <https://doi.org/10.12681/dchae.18850>

Φωτογραφίζοντας την Άγια Τριάδα του Μέριπακα (Φωτ.: Π. Α. Βοζοτόπουλος, 8 Ιανουαρίου 1990).

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΟΥΡΑΣ

17 Ιουλίου 1933 – 27 Ιουλίου 2016

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 παρακολουθοῦσα τακτικά τις διαλέξεις που διοργάνωνε κάθε άνοιξη στο Βυζαντινὸ Μουσείο ἢ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, πρὶν καθιερωθεῖ ἀπὸ τὸ 1980 τὸ ἐτήσιο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης. Πρόσεξα στὶς διαλέξεις ἐκεῖνες ἕναν νέο ἀκροατὴ μὲ εὐγενικὰ χαρακτηριστικά, ψηλό, λιγομίλητο, πὸν παρακολουθοῦσε τὶς ὀμιλίες μὲ ἀμείωτο ἐνδιαφέρον. Ὁ ἀκροατὴς ἐκεῖνος ἦταν ὁ Χαράλαμπος Μπούρας, νεοδιορισμένος ἀρχιτέκτων τῆς Ἀναστηλώσεως. Δὲν θυμᾶμαι πὼς ἀκριβῶς ἔγινε ἡ γνωριμία μας, ἴσως στὸ ἀναγνωστήριο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τοῦ ὁποῖου εἴμεθα τακτικοὶ θαμῶνες. Πολὺ σύντομα ἡ γνωριμία ἐξελίχθηκε σὲ στενὴ φιλία καὶ ἀλληλοεκτίμηση.

Ὁ Χαράλαμπος Μπούρας εἶχε γεννηθεῖ στὶς 17 Ἰουλίου 1933 στὴν Πρέβεζα, ὅπου ὁ πατέρας του Θεόδωρος, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Νησί (Μεσσήνη), ἦταν διευθυντὴς τοῦ Παραρτήματος τοῦ Γενικοῦ Χημείου τοῦ Κράτους. Ἡ μητέρα του Φραγκίσκη κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἄνδρο. Ἦταν ὁ δεῦτερος ἀπὸ τρία παιδιά· τὰ ἄλλα ἦταν κορίτσια. Δύο χρόνια ἀργότερα ὁ πατέρας του μετετέθη στὴν Χίο, ὅπου ὁ Μπάμπης μεγάλωσε καὶ ἔβγαλε τὸ Δημοτικὸ καὶ τὸ Γυμνάσιο. Τὸ 1952-1957 ἐσπούδασε ἀρχιτεκτονικὴ στὸ Ἐθνικὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο. Εὐτύχησε νὰ ἔχει ἐκεῖ καθηγητὲς, μεταξὺ ἄλλων, τὸν Ἀναστάσιο Ὁρλάνδο, τὸν Παναγιώτη Μιχαήλ, τὸν Δημήτρη Πικιώνη, τὸν Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα, τὸν Δημήτριο Εὐαγγελίδη καὶ τὸν Ἀντώνιο Σῶχο. Ἀφοῦ ὑπηρετήσε τὴν στρατιωτικὴ του θητεία ὡς ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς στὸ Μηχανικὸ τὸ 1957-1959, προσελήφθη τὸν Μάρτιο τοῦ 1960 στὴν μοναδικὴ τότε μόνιμη θέση ἀρχιτέκτονος τῆς Ἀναστηλώσεως, στὴν ὁποία εἶχε ἤδη ἐργασθεῖ ὡς σπουδαστὴς καὶ ὡς ἔκτακτος ἀρχιτέκτων. Ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτὴ συνέταξε μελέτες στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως πλήθους μνημείων, ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν, καὶ σὲ πολλὰς περιπτώσεις ὀργάνωσε καὶ ἐπέβλεψε τὶς σχετικὲς ἐργασίες. Μετέσχε καὶ σὲ πολλὰς ἀνασκαφές, σπουδαιότερη ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν ἡ ὑπὸ τὸν Ἰωάννη Παπαδημητρίου ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὴν Βραυρώνα.

Τὸ 1962-1964 ὁ Μπούρας μετέβη μὲ ὑποτροφία τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς Ἑσπερίαν, κατὰ τὴν καθιερωμένη ἔκφραση, ὅπου παρηκολούθησε μαθήματα καὶ σεμινάρια τῶν André Grabar, Pierre Demargne καὶ Anatole Frolov στὴν École Pratique des Hautes Études, τὸ Collège de France καὶ τὸ Institut d'Art et d'Archéologie στὸ Παρίσι, καὶ ἐπραγματοποίησε πολλὰ ἐνημερωτικὰ ταξίδια στὴν Γαλλία καὶ ἄλλες χώρες. Ἐξεπόνησε ἐκεῖ διδακτορικὴ διατριβὴ 3ου κύκλου γιὰ τὶς θύρες καὶ τὰ παράθυρα στὴν βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ, πὸν παρέμεινε δυστυχῶς ἀνέκδοτη.

Λίγο μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ του στὴν Ἑλλάδα ὁ διευθυντὴς Ἀναστηλώσεως Εὐστάθιος Στίκας ἐτέθη σὲ διαθεσιμότητα καὶ τὴν διεύθυνση τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς ἐπωμίσθηκε γιὰ μερικὸς μῆνες ὁ Μπάμπης. Εἶχα μόλις διορισθεῖ ἐπιμελητὴς Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία κατὰ τὴν πολὺμηνη ἄσκησή μου νὰ ἐκτιμῶ τὴν ἐργατικὴ καὶ τὴν ἀντοχὴ τοῦ Μπάμπη. Μετὰ τὸ καθημερινὸ του ὥραριο παρέδιδε τὸ ἀπομεσήμερο στοὺς νέους ἐπιμελητὲς μαθήματα ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδίου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλοὶ ὠφελήθηκαν τὰ μέγιστα, ἐνῶ ἄλλοι, ὅπως ἐγώ, τὸ ἔριχναν στὴν πλάκα.

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1965 ὁ Μπάμπης ὑπέβαλε ὑποψηφιότητα σὲ ἔδρα Ἱστορίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς πὸν εἶχε προκηρυχθεῖ στὴν Πολυτεχνικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολυάριθμα ἄρθρα του εἶχε ἐν τῷ μεταξὺ συγγράψει καὶ μονογραφία γιὰ τὰ σταυροθόλια μὲ νευρώσεις στὴν βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ὁποία ὑποστηρίχθηκε στὴν Πολυτεχνικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης ὡς

διδασκαλική διατριβή, έγκρίθηκε με τον βαθμό άριστα στις 9 Νοεμβρίου 1965 και τυπώθηκε από το Ταμείον Αρχαιολογικών Πόρων λίγο πριν από την έκλογή. Πριν καλά καλά κυκλοφορήσει, δημοσιεύθηκε όχι ιδιαίτερα εύμενης βιβλιοκρισία με προφανή σκοπό να έπηρεάσει δυσμενώς τους εκλέκτορες. Συντάκτης ήταν παλαιός βυζαντινολόγος, ύποψήφιος σε έδρα του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου η έκλογή μπορούσε να επηρεασθεί από τον Όρλάνδο. Ο Μπάμπης είχε φυσικά δυσφορήσει, εύτυχως όμως όλα πήγαν όμαλά και στις 27 Απριλίου 1966 εξέλεγή καθηγητής επί τριετεί θητεία, ενώ τρία χρόνια αργότερα η έδρα μετετράπη σε τακτική.

Στην Θεσσαλονίκη ο Μπάμπης στρώθηκε στην δουλειά με την συνήθη του μεθοδικότητα και εργατικότητα. Θυμάμαι ότι περαστικός από την Θεσσαλονίκη ένα χρόνο αργότερα, καθ' όδον προς το Άγιον Όρος, πρόσεξα ότι το μόνο φωτισμένο παράθυρο άργα την νύχτα στο έπταώροφο κτήριο της Πολυτεχνικής Σχολής ήταν του γραφείου του. Ήδη το 1968 εξέδωσε σε δύο τόμους τις παραδόσεις του περι Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής. Δίδαξε επί πλέον θέματα αναστηλώσεων και αποκαταστάσεων μνημειακών συνόλων καθώς και αρχαιολογικής νομοθεσίας. Κατ' ανάθεσιν έδίδαξε αρχιτεκτονικό σχέδιο και ζωγραφική. Με συνεργάτες την Μαρία Καμπούρη, την Λασκαρίνα Φιλιππίδου και τον Γιώργο Βελήνη έδημιούργησε σύγχρονο σπουδαστήριο με αρχείο μνημείων και φωτοθήκη. Παράλληλα, συνέχιζε την συγγραφική του δραστηριότητα. Το 1967 έκυκλοφόρησε το βιβλίο του για την αρχιτεκτονική της στοάς της Βραυρώνος, που άφησε εποχή.

Κατά το διάστημα της θητείας του Μπάμπη στο Άριστοτέλειο, είχα τοποθετηθεί στην νεοσύστατη Έφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων, βλεπόμεστε όμως σχετικά συχνά και οργανώσαμε και περιοδείες σε μνημεία. Από ταξίδι στην Αίτωλοακαρνανία και την Δυτική Πελοπόννησο το 1968 προέκυψαν άρθρα του Μπάμπη για τον Άγιο Στέφανο Ριβίου στην Ακαρνανία, την Παλιοπαναγιά της Μανωλάδος και την βασιλική της Ζούρτσας. Του είχα παραχωρήσει την προτεραιότητα δημοσιεύσεως και του μεσαιωνικού Κάστρου του Καλάμου, με το όποιο τελικώς δεν καταπιάσθηκε, επειδή ήταν αναγκαία η συνεργασία με τοπογράφο.

Το 1974 ο Μπούρας, που είχε εν τώ μεταξύ παντρευθεί την αρχιτέκτονα Λασκαρίνα Φιλιππίδου, εξέλεγή καθηγητής Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής στην έδρα του Έθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, που είχε κενωθεί μετά την συνταξιοδότηση του Δημητρίου Κωνσταντινίδη. Έδίδαξε στο Πολυτεχνείο επί 25 συναπτά έτη, επέβλεψε την συγγραφή 28 διδασκαλικών διατριβών, όργάνωσε Αρχείο Τεκμηρίωσης Μνημείων με εκατοντάδες σχεδίων και δεκάδες χιλιάδων φωτογραφιών, ιδίως δικών του και της Λασκαρίνας, καθώς και με συνεχώς ένημερωνόμενα βιβλιογραφικά δελτία, τα όποια είχε ξεκινήσει από την Θεσσαλονίκη, και καθιέρωσε τα μαθήματα έμβαθύνσεως, όπως τα απέκάλεσε, όπου κάθε Πέμπτη απόγευμα καταξιωμένοι αλλά και έκκολαπτόμενοι αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι και αρχαιολόγοι αναπτύσσουν ένα θέμα της ειδικότητός των και ακολουθεί εύρεια συζήτηση. Τα μαθήματα αυτά κατόρθωσαν να έπιβιώσουν μέσα από άμέτρητες κινητοποιήσεις και καταλήψεις, και συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Ο Μπούρας φρόντισε να εξασφαλίσει την στελέχωση του κλάδου των αναστηλωτών αρχιτεκτόνων με την αποστολή δεκάδων προικισμένων αποφοίτων για μεταπτυχιακές σπουδές σε ανώτατες σχολές του έξωτερικού, ιδίως στο York της Άγγλίας, με την καθιέρωση μαθημάτων αποκαταστάσεως των μνημείων και διατηρήσεως των συνόλων, και τελικά με την ίδρυση το 1997 στο Πολυτεχνείο του πρώτου μεταπτυχιακού προγράμματος προστασίας μνημείων και συνόλων στην Ελλάδα. Έδωσε ιδιαίτερη ώθηση στον κάπως παραμελημένο κλάδο της μεταβυζαντινής ναοδομίας με την έκδοση συναγωγών μελετών υπό τον γενικό τίτλο *Έκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, όπου είχε την γενική επιμέλεια και συνέτασσε ο ίδιος τα εύρητηρια.

Πέραν των καθηκόντων του στο Πολυτεχνείο έδραστηριοποιείτο άνιδιοτελώς σε πολλούς τομείς. Ήταν η ψυχή και επί πολλά έτη πρόεδρος της Έπιτροπής Συντηρήσεως των Μνημείων της Άκροπόλεως και διοργάνωσε σχετικά διεθνή συνέδρια με την συμμετοχή κορυφαίων αρχιτεκτόνων και αρχαιολόγων.

Συμμετέσχε στις έπιτροπές των μνημείων του Άσκληπιείου τής Έπιδαύρου, του ναού του Έπικουρείου Άπόλλωνος Φιγαλείας, τής Άκροπόλεως τής Λίνδου, των μνημείων τής νοτίας κλιτύος τής Άκροπόλεως Άθηνών, τής Νέας Μονής Χίου και του Πρωτάτου. Διετέλεσε έπί τριακονταετίαν περίπου μέλος του Κεντρικού Άρχαιολογικού Συμβουλίου. Ήταν μέλος τής διοικούσης έπιτροπής του Μουσείου Μπενάκη, όπου συνετέλεσε στην ίδρυση των πολυ σημαντικών Άρχείων Νεοελληνικής Άρχιτεκτονικής, στην έπιτυχία των οποίων συνέδραμε ως μέλος τής έπιστημονικής έπιτροπής. Ύπηρξε ιδρυτικό μέλος τής Έλληνικής Έταιρείας και διετέλεσε έπί πολλά χρόνια, έπί προεδρίας των άεμνήστων Μανόλη Χατζηδάκη και Γιώργου Γαλάβαρη, γενικός γραμματέας τής Χριστιανικής Άρχαιολογικής Έταιρείας.

Παράλληλα, ο Μπάμπης συνέχιζε άκάματος την έρευνητική και συγγραφική του δραστηριότητα, που έκάλυπτε όλους τους κλάδους τής ιστορίας τής Άρχιτεκτονικής έχει συγγράψει, μερικές φορές με συνεργάτες, 13 αυτότελη δημοσιεύματα (μερικά μεταφράσθηκαν στην άγγλική), ένα λεξικό και 160 περίπου άρθρα σε συλλογικούς τόμους, πρακτικά συνεδρίων και έγκριτα έλληνικά και διεθνή περιοδικά. Πολλές δημοσιεύσεις του, όπως ο έξαιρετος *Όδηγός τής Χίου*, άπευθύνονται και σε εύρύτερο καλλιεργημένο κοινό. Έχει έπιμεληθεί την έκδοση 13 συλλογικών τόμων και πρακτικών συνεδρίων. Τα διδακτικά του έγχειρίδια έγνώρισαν έπανελημμένες άνατυπώσεις. Τα περισσότερα γραπτά του άναφέρονται στην βυζαντινή άρχιτεκτονική και γλυπτική, έχει όμως δημοσιεύσει ιδιαίτερα άξιόλογες μελέτες και για την άρχαία, γοθτική, όθωμανική, μεταβυζαντινή και νεώτερη άρχιτεκτονική. Τα κείμενά του χαρακτηρίζει σωστή δομή, πληρότης, καλλιέπεια, άρίστη βιβλιογραφική τεκμηρίωση και είκονογραφούνται με έξαιρετικά σχέδια του ίδιου. Ξεχωρίζει από πολλούς έρευνητές τής βυζαντινής άρχιτεκτονικής με τo ένδιαφέρον του για τα κοσμικά κτήρια και την πολεοδομία. Ως καθηγητής συνέχισε να συντάσσει τεχνικές μελέτες, όπως τής άναστηλώσεως του μαρμάρινου τέμπλου τής Νέας Μονής Χίου.

Μερικά δημοσιεύματα έγράφησαν από κοινού με την Λασκαρίνα Μπούρα, ή οποία μετά τον γάμο της είχε κάνει σπουδές Ιστορίας τής βυζαντινής τέχνης στο Λονδίνο, είχε ειδικευθεί στην γλυπτική και εργάζετο στο Μουσείο Μπενάκη. Δυστυχώς έχασε την σύζυγό του τo 1989. Το κενό αυτό ήλθε να άναπληρώσει μετά δύο έτη μία από τις πρώτες μαθήτρίες του, ή Κορνηλία Χατζηασλάνη, με έπί πλέον σπουδές άρχαιολογίας, προϊσταμένη του Τομέα Ένημέρωσης και Έκπαίδευσης τής Ύπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Άκρόπολης, με την οποία έζησε 25 εύτυχισμένα χρόνια και απέκτησε και έναν έξαιρετικό γιό, σήμερα μηχανολόγο μηχανικό.

Θα ήθελα να έπιμείνω σε μερικές από τις πολλές άρετές του άλησιμόνητου φίλου μου. Τον χαρακτήριζε παρομιώδης εργατικότητα και μεθοδικότης. Όταν μελετούσε την στοά του ίερού τής Άρτέμιδος Βραυρωνίας, πήγαινε στον χώρο με τo φορητό που μετέφερε υλικά μετά την πολύωρη κοπιώδη εργασία του στην Διεύθυνση Άναστηλώσεως, εργαζόταν τo άπόγευμα συνεχώς άποτυπώνοντας και κρατώντας σημειώσεις, και επέστρεφε άργα με τo ίδιο φορητό, για να άσχοληθεί τις βραδυνές ώρες με την έπεξεργασία του υλικού και την συγγραφή του κειμένου. Η μελέτη κατετέθη έτοιμη για δημοσίευση, με 107 σχέδια του συγγραφώς, σε δύο άκριβώς έτη. Στην ύποδειγματική άναστήλωση τής στοάς έτήρησε τις άρχες που τότε είχαν άρχίσει να εφαρμόζονται: περιορισμένη και διακριτική προσθήκη συμπληρώσεων χωρίς άπολάξευση των έπιφανειών των θραύσεων, δυνατότητα διακρίσεως των συμπληρώσεων, τήρηση τής άρχής τής άναστρεψιμότητος. Την άνάγκη τήρησεως των άρχών αυτών καθώς και τής ίδρύσεως Γενικού Άρχείου των Μνημείων τής Έλλάδος, όπως και τής μεταπτυχιακής εκπαίδεύσεως άρχιτεκτόνων και γενικότερα τεχνικών, είχε άναπτύξει σε άνακοίνωση στο Πρώτο Πανελλήνιο Άρχαιολογικό Συνέδριο τo 1967. Σε μνημεία που έπισκεφθήκαμε μαζί και άργότερα έδημοσίευσε, όπως ή Παλιοπαναγία Μανωλάδος και ή Παναγία τής Ζούρτσας, με έντυπωσίασε τo γεγονός ότι του άρκοϋσε μία και μόνη όλιγόωρη έπίσκεψη για να κρατήσει σημειώσεις, να κάνει μετρήσεις και να βγάλει φωτογραφίες, ενώ έγω σε άνάλογες περιπτώσεις έπισκέπτομαι έπανελημμένως ένα μνημείο πριν τo δημοσιεύσω.

Είχε έποπτεία όλων των περιόδων τής άρχιτεκτονικής και γενικότερα τής ιστορίας τής τέχνης. Στις

έβδομαδιαίες διαλέξεις της Πέμπτης κρατούσε λεπτομερείς σημειώσεις στην διάρκεια των ανακοινώσεων και κατά την συζήτηση έλάμβανε πάντα τον λόγο με εύστοχες παρατηρήσεις και υποδείξεις, ανεξαρτήτως του περιεχομένου.

Υποστήριζε με σθένος τις θέσεις του, αλλά δεν τον διέκρινε δογματισμός και δεχόταν υποδείξεις, έφ' όσον έπειθετο για την ορθότητά τους. Θυμάμαι ότι ένιότε, όταν έπρόκειτο να συζητηθούν στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο θέματα της Έφορείας Κλασικών Αρχαιοτήτων και του Μουσείου Θεσσαλονίκης, που διηύθυνε ή σύζυγός μου, ο Μπάμπης διαφωνούσε με την εισήγηση της Έφορείας. Η Ίουλία Βοκοτοπούλου παρίστατο τότε στην συνεδρίαση και με τὰ επιχειρήματά της έπειθε κατά κανόνα για τὸ δίκιο της τὸν Μπάμπη, πὸν τῆς εἶχε μεγάλη εκτίμηση.

Έφερέτο με γαλατική εὐγένεια πρὸς ὄλους, περιλαμβανομένων τῶν φοιτητῶν και εργατῶν, και εἶχε ιδιαίτερη αἴσθηση τοῦ χιοῦμορ. Τὸν θυμάμαι νὰ σατιρίζει με θυμοσοφία διάφορες καταστάσεις πὸν συναντήσαμε κατά τὸ δεκαπενθήμερο ταξίδι μας στὴν Ἀλβανία, τὸν Μάιο τοῦ 1987, ὅπου συνειδητοποιήσαμε ὅτι ἔχει ἀρβανίτικες ρίζες –Μποῦρ σημαίνει στὰ ἀλβανικά ἄνδρας. Ήταν κάπως μονοκόμματος και ἠρνήθη, στὸ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ, νὰ δώσει συνέντευξη στὴν ἀλβανική τηλεόραση. Ἀνάλογη ἄκαμπτη στάση ἐτήρησε 15 χρόνια ἀργότερα, ὅταν ἡ τουρκική χωροφυλακή μᾶς συνέλαβε κατά τὴν ἐπίσκεψή μας με ἄλλους συναδέλφους στὸ παραμεθόριο φρούριο τῆς Αἴνου. Τὰ κατά τὴν περιπέτεια ἐκείνη, πὸν εἶχε εὐτυχῶς αἴσιον τέλος, ἔχω διηγηθεῖ στὸν *Μέντορα* (τεῦχος 112, Ἰούνιος 2015, σ. 204-205).

Λίγες, σχετικὰ με τὴν ἔκταση και τὴν σημασία τοῦ ἔργου του, εἶναι οἱ διακρίσεις πὸν ἀπενεμήθησαν στὸν Μπάμπη, ὅπως συχνὰ συμβαίνει με ἐπιστήμονες χαμηλῶν τόνων, πὸν δὲν ἐπεδιώκουν τὴν προβολή τους. Τὸ 2002 τοῦ εἶχε ἀπονεμηθεῖ ὁ Ταξιδάρχης τοῦ Φοίνικος και τὸ 2003 τὸ παράσημο τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ήταν ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Σερβικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν και Τεχνῶν και τοῦ Γερμανικοῦ Αρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου. Τὸ 1995 τοῦ ἀπενεμήθη ἀργυρὸ μετάλλιο τῆς γαλλικῆς Académie d'Architecture, τὸ 2007 ἐτιμήθη σὲ εἰδικὴ ἐκδήλωση στὸ Μουσείο Μπενάκη, ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς ὁποίας ἐσταχυολόγησα πολλές χρήσιμες πληροφορίες (*Γιὰ τὸν Χαράλαμπο Μπούρα*, Ἀθήνα 2009), ἐνῶ τὸ βιβλίο του για τὴν *Βυζαντινὴ Ἀθήνα* βραβεύθηκε τὸ 2012 ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, στὴν ὁποία εἶχε ὑποβάλει πρὸ εἰκοσαετίας ὑποψηφιότητα χωρὶς νὰ ἐκλεγεί. Σὲ μεταγενέστερες ἐκλογές πὸν εἶχαν σχέση με τὴν ἀρχιτεκτονική, δὲν θέλησε νὰ ὑποβάλει πάλι ὑποψηφιότητα. Χαμένη εἶναι ἡ Ἀκαδημία.

Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 2016 ὁ σύλλογος *Διάζωμα*, πὸν ἀσχολεῖται με τὴν ἀξιοποίηση ἀρχαίων θεάτρων, ὀργάνωσε εἰδικὴ ἐκδήλωση για νὰ τιμήσει τὸν καθηγητὴ Μπούρα, κατά τὴν ὁποία προεβλήθη και ταινία για τὴν προσωπικότητα και τὴν δράση του. Ήταν ἡ τελευταία φορὰ πὸν τὸν εἶδα καλά στὴν ὑγεία του. Ὑστερα ἀπὸ λίγο μαθεύτηκε ὅτι εἶχε προσβληθεῖ ἀπὸ λευχαιμία και ἄρχισε νὰ μπαينوβγαίνει στὸ νοσοκομεῖο. Κατὰ διαστήματα αἰσθανόταν καλύτερα, προήδρευσε, μάλιστα, τὸν Μάιο σὲ συνεδρία τοῦ 36ου Συμποσίου τῆς Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Αρχαιολογίας και Τέχνης ἡ ἀσθένειά του ὅμως ἦταν ἀνίατη και ἐξέπνευσε στὶς 27 Ἰουλίου, δέκα μέρες μετὰ τὴν 83ῃ ἐπέτειο τῶν γενεθλίων του. Παρὰ τὸ ὅτι ἡ κηδεία ἔγινε σὲ περίοδο διακοπῶν, πλῆθος κόσμου παρέστη στὴν νεκρώσιμη ἀκολουθία, κατά τὴν ὁποία ἐχοροστάτησε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Ἱερώνυμος. Ἡ παρουσίαση στὶς 19 Μαρτίου 2018 ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου τοῦ ἐντυπωσιακοῦ διτόμου ἀφιερῶματος συναδέλφων και μαθητῶν τοῦ *Ἡρῶς κτίστης*, πὸν ξεκίνησε ὡς τιμητικὸς τόμος ἀλλὰ τελικὰ ἐξεδόθη ὡς ἐπιμνημόσυνο, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἀκουσθοῦν εύστοχες ἀποτιμήσεις τῆς προσωπικότητος και τοῦ ἔργου του.

Ὁ Χαράλαμπος Μπούρας δὲν εἶναι πιά μαζί μας, μᾶς ἄφησε ὅμως πολύτιμη παρακαταθήκη τὰ ἀναστηλωτικὰ ἔργα πὸν ἐμελέτησε και ἐξετέλεσε, τὰ ὑποδειγματικὰ κείμενά του και ἓνα φωτεινὸ παράδειγμα σοφίας, εργατικότητος και ἠθους, πὸν θὰ θυμούνται πάντα ὄλοι ὅσοι εἶχαν τὴν τύχη νὰ τὸν γνωρίσουν.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ